

Prikazi knjiga / Book Reviews

Alois Halder, *Filozofijski rječnik*, uredio Jure Zovko, prijevod s njemačkog Ante Sesar, Naklada Jurčić, Zagreb 2002, 463 str.

Objavljivanjem hrvatskog prijevoda vrijednog Halderova *Filozofijskog rječnika*, koji je četrdesetak godina stvaran i nadopunjavan, hrvatski su čitatelji dobili vrijednu knjigu koju sigurno neće samo pročitati i odložiti na policu, nego će im stalno biti pri ruci, kao istinski *priručnik*, uvijek kada budu trebali sažeto, no ipak dovoljno primjereno objašnjenje temeljnih filozofijskih pojmova i misaonih pravaca, te bitne podatke o pojedinim filozofima iz cjelokupne povijesti filozofije. Treba pohvaliti napore izdavača, prevoditelja i urednika ovog djela, tim više što na hrvatskom jeziku do sada nismo imali nešto slično – naime, *Filozofijski rječnik* u redakciji Vladimira Filipovića (Zagreb 1984) i Anto Mišić, *Rječnik filozofskih pojmova* (Split 2000), obrađuju samo filozofske pojmove, ne i pojedine filozofe.

Izrada rječnika je dug i naporan posao, jer nije lako postići sklad dvaju suprotstavljenih zahtjeva: *praktične korisnosti*, koja zahtijeva kratkoću i preglednost, te *preciznosti i sveobuhvatnosti*, što nije moguće postići u malo riječi. Smatram da je autor rječnika uspio dobro uskladiti ta dva zahtjeva i načiniti rječnik pojmovno sveobuhvatnim, sadržajno informativnim te jezično razumljivim i onima kojima filozofija nije uža specijalnost. Vrijednosti hrvatskog izdanja *Filozofijskog rječnika* uvelike pridonosi i izvrstan prijevod Ante Sesar, koji je

osobno poznao i surađivao s autorom. Premda je izdavanje rječnika uvijek prigoda da se pokrene izgradnja i standardiziranje hrvatske filozofske terminologije, koje još uvijek nemamo, to nije učinjeno ni u ovom izdanju. Autor i prevoditelj uglavnom koriste tradicionalnu terminologiju, načinjenu na temelju grčkog ili latinskog jezika, poput *akcident*, *akt*, *potencija*, *relacija*, *teologija* i mnoge druge, premda već mnogi hrvatski autori u svojim djelima koriste hrvatske izraze poput: *pripadak*, *zbiljnost*, *moćnost*, *odnos*, *bogoslovlje* (npr. imamo *Bogoslovni*, a ne *Teološki* fakultet). Smatram vrlo korisnim što autor i prevoditelj donose pojedine riječi u izvornom jeziku i pismu, kao i način čitanja grčkih slova, jer je na žalost sve manje onih koji znaju i pročitati grčki alfabet. Kao primjer navodim riječ “teorija” (grč. θεωρία < θεωρεῖν, *theoria* < *theorein*, motriti, promatrati, razmatrati). Rječnici i leksikoni uvijek su prvi korak u istraživanju, stoga držim da je vrlo korisno što je u rječniku navedena osnovna literatura, kako bi čitatelj mogao potražiti dodatne informacije. Ipak, nije mi potpuno jasan kriterij izbora literature. Zašto neki autori ponekad imaju i obimniju literaturu (npr. Horkheimer, Max, str. 145 ili Steiner, Rudolf, str. 348), a neki nemaju ništa (npr. Strawson, Peter Frederick, str. 350 ili Wundt, Wilhelm, str. 409); zašto je za neke pojmove nave-

dena literatura (npr. kaos, str. 175), a za većinu drugih, filozofski vrlo značajnih pojmova, nije? Osim toga, mislim da je prevelik naglasak dan na literaturi njemačkog govornog područja, i donekle engleskog, dok je prilično zanemarena francuska i talijanska. Čudno je, na primjer, da je o Augustinu (str. 34–35) navedena isključivo njemačka literatura, ni spomena o autorima poput É. Gilsona ili A. Trapéa, koji su sigurno bili veliki poznavatelji toga ranokršćanskog pisca. Ponekad se kod pojedinih autora navode samo njihova djela, ili samo jedno djelo (npr. kod J. R. Boškovića, *Teorija prirodne filozofije*), a ne navodi se druga literatura. Smatram da je tu neujednačenost kriterija samog autora trebalo promijeniti uredničkim zahvatom, kada se već interveniralo u samo djelo, poput unošenja nekih hrvatskih i drugih autora, za koje je urednik smatrao da “nisu smjeli biti izostavljeni u njemačkome izdanju” (str. 5). Držim da je hvale vrijedno što je urednik u izdanje *Filozofijskog rječnika* uvrstio i hrvatske filozofe poput Balića, Bazele, Makanca, Markovića, no ponovno se postavlja pitanje koji je bio kriterij izbora, zašto nema ni riječi o pokojnim Bajsiću, Bauearu, Bošnjaku, Verešu ili nekim još živućim hrvatskim filozofima?

Budući da se radi o prijevodu mislim da nije potrebno, u ovom kratkom prikazu *Filozofijskog rječnika*, ulaziti u prosudbu, pa i polemiku, s prikazima sadržaja i filozofskog značenja pojedinih pojmova, s kojim se ja osobno ne bih uvijek u potpunosti složio (uostalom u filozofiji se svako mišljenje može postaviti u pitanje, pa i moje, i s njime polemizirati), zadržat ću se samo na jednom primjeru. Autor pod pojmom “priroda (narav)” (lat. *natura* < *nasci*, postati, roditi se; grč. *φύσις*, *physis*) shvaća “sveukupnost onoga što nastaje samo od sebe te sveukupnost onoga što se zbiljski pokazuje” (str. 288). Osobno se ne bih složio s potpunim poistovjećivanjem pojmova *priroda* i *narav*. Smatram da narav u užem značenju jest sama supstancija

ukoliko je počelo djelovanja i ima u prvom redu ontološko i antropološko značenje, dok pojam *priroda* označuje unutarnji princip ponašanja ili načina djelovanja neke stvari, ukoliko je *principium agendi et patiendi*. Prirodom se naziva i sveukupnost stvari (izvanljudski, materijalni, biljni i životinjski svijet), upravo ukoliko se ponašaju prema vlastitoj naravi. Analizirati i polemizirati s prikazima pojedinih pojmova, mislitelja ili misaonih pravaca, dakako da nadilazi okvire ovog prikaza, jer bi bilo nemoguće analizirati više tisuća natuknica koje rječnik sadrži.

Na kraju želim istaknuti da je prijevodom Halderova *Filozofijskog rječnika* obogaćena hrvatska filozofska literatura, dobili smo knjigu korisnu širokom čitateljstvu, tiskarski i grafički dobro napravljenu, koja se ugodno i bez napora čita. Ukratko, dobili smo lijepu i korisnu knjigu. Treba stoga odati priznanje prevoditelju, uredniku i izdavaču. Žao mi je što je *Filozofijski rječnik* ipak “uvozni”, a ne proizvod pameti naših znalaca u filozofiji. Bilo bi mi drago ako izdanje ovog vrijednog rječnika bude poticaj izradbi jednog našeg opširnijeg i sveobuhvatnijeg filozofskog leksikona, koji nedostaje u hrvatskoj filozofskoj literaturi.

Anto Mišić

*Filozofski fakultet Družbe Isusove
Jordanovac 110, HR-10000 Zagreb
amic@ffdi.hr*